

Posudek bakalářské práce

Barbora Matiášová: Proces racionalizace lidového prostředí. Osvěta v knížkách lidového čtení na počátku 19. století, Praha 2011, 47 s.

V rámci českého dějepisectví stále existují témata stojící v jakémsi „badatelském stínu“ – víme o nich, někdy se o nich zmíníme, ale odpovídajícímu odbornému zájmu se z nějakého důvodu netěší. A to je škoda, neboť se často jedná o problematiku s potenciálem nejen záslužné, ale především zajímavé práce. Mezi taková témata patří v českém bádání i lidové prostředí oné zvláštní doby „mezi psem a vlkem“. Jsem proto rád, že se Barbora Matiášová rozhodla pro zpracování své bakalářské práce právě pro tuto problematiku. Ne, že by neměla na co navazovat. Jsou zde především práce Františka Kutnara, Barbory Mlynaříkové či podle mého soudu neprávem opomíjené počiny Antonína Robka. A přesto je její zajímavá práce opět jen jedním z mála příspěvků na tomto badatelském poli.

Předkládaná práce mířící do lidového prostředí se zabývá jedním ze specifických problémů – knížkami lidového čtení. Chronologicky se zabývá obdobím přelomu 18. a 19. století, potažmo počátku onoho „dlouhého století“. Autorka se hned zpočátku své práce rovněž chvályhodně vypořádala s problémem, který stojí před každým badatelem, jenž se chce zvoleným tématem zabývat. Barbora Matiášová se při své analýze zkoumaných pramenů rozhodla klást si otázky a zkoumat záležitosti, které je možné zodpovědět ze zvolených textů – kdo byli autoři těchto prací, o co tyto knížky lidového čtení usilují, jak bylo na jejich stránkách prezentováno „to správné“, „to moudré“, „to chtěné“. Rovněž se zabývala vnímáním a „chvályhodnou“ interpretací času, jež byla čtenářům nabízena. Rozepsala se i o „prostřednicích“, tedy o aktérech, kteří měli v ideálním případě přinášet (nejen na stránkách těchto knížek) osvětu do lidového nevdě dostatečně vzdělaného prostředí. Je dobře, že si byla autorka již od počátku vědoma omezenosti možných výpovědí o lidovém prostředí, které jí tyto publikace mohou poskytnout – tyto, v tuto chvíli prameny, skutečně neumožňují přímý vhled do zkoumané společnosti. Je totiž otázkou, o jakých materiálech bychom mohli tvrdit, že nám s velkou jistotou říkají „tu pravdu“. Ostatně stejně tak nemáme k dispozici žádné přímé doklady o tom, jak byly knížky lidového čtení v prostředí svých adresátů čteny a přijímány.

Jedná se o text psaný jasným a srozumitelným jazykem, práce má logickou a vhodně zvolenou strukturu. V rámci jednotlivých kapitol se pisatelka průřezově zabývala dílčími problémy tak, aby jednoduše ukázala paralely a spojitosti mezi jednotlivými knihami. Z mého pohledu je zvláště povedená část o čase. Byť jsem si vědom, že předkládaná bakalářská práce pojednává pouze a jen o knížkách lidového čtení, tedy nikoliv o lidovém prostředí jako takovém, přesto si dovoluji jedno doporučení právě ke struktuře textu – z mého pohledu by mohlo být zajímavé na úvodních stránkách práce nastínit i duševní horizont a kulturní prostředí prostého člověka, tedy zamýšleného čtenáře těchto publikací. Komu konkrétně byly vlastně knihy adresovány? Víme, že „lidovému prostředí“, „prostému člověku“... Zajímavé by ale bylo blíže takového „modelového čtenáře“ vykreslit, podívat se takto, alespoň nepřímo, na problematiku „zdola“. Alespoň by tak vynikl kontrast mezi aktérem a knížkami, kterých měl být v ideálním případě čtenářem. Tento můj postřeh však nedevaluje práci Barbory Matiašové, pouze chce být v tuto chvíli doporučením pro případné další rozšíření tohoto tématu. Koneckonců v kapitole *Boj řádů* píše autorka o střetnutí dvou světů, kterým oběma lze přiřadit nejen typické postavy, ale i určitý způsob přemýšlení, potažmo „způsob generování pravdy o světě“. Odkud tento lidový svět vlastně zná? A pokud autorka píše, že neexistují prameny, ba snad ani metody, které by dovolovaly zachytit rovinu recepce oněch knížek, onen vztah mezi psaným textem a čtenářem, pak se nabízí otázka – není možné takové odpovědi hledat v lidových kronikách a vůbec písemnostech pocházejících z lidového prostředí? Zkoušela vlastně pisatelka nějakou odezvu v pramenech lidové provenience hledat? ☺ V pramenech, kterými se spíše než historici, zabývali v minulosti etnografové/etnologové... ☹

Práci Barbory Matiašové považuji v každém případě za povedenou a zajímavou. Oceňuji nejen samotný výběr tématu, ale i autorčinu snahu jevy ne pouze popsat, ale zasadit je prostřednictvím odkazů na moderní zahraniční historiografickou produkci do obecnějších teoretických souvislostí. Zkoumaná látka tím získává na větší přitažlivosti. K textu mám ovšem několik zvědavých otázek (na které sám neznám vždy odpověď, ale které by snad mohly nasměrovat autorku k dalšímu zpracování zvoleného tématu):

- Některé z knížek lidového čtení jsou ve skutečnosti (snad do nějaké míry přepracované) překlady z německého prostředí. Lze srovnávat roli, kterou měli sehrávat v „německém“ prostředí a v prostředí českém? Ví se vlastně vůbec, k jakým případným posunům docházelo mezi původní německou verzí a českým překladem? A proč i německé vzory a ne jen a pouze původní domácí produkce?

- Mají autoři či překladatelé těchto textů něco společného? Spojovalo je něco? Kdo obecně byli autoři knížek lidového čtení?
- K otázce obrazu prostého člověka, snad reprezentanta lidového prostředí v knížkách lidového čtení, se nabízí otázka – byl ve skutečnosti skutečně tak naivní? Nebo se jedná o umělé vyhrocení, které má samo vlastní funkci v daných textech? Lze vlastně tuto otázku zodpovědět, tj. porovnat nabízený obraz s nějakou „pravdivou“ podobou prostého aktéra?
- Pokud jsem textu správně porozuměl, v kapitole *Prostředníci* považuje pisatelka za jednoho takového i Davida Opatrného. Jak ale hodnotí roli faráře či sedláka, u kterého David začínal? Nelze i je za takové prostředníky považovat? Jaký je autorčin názor?

Tyto otázky nemají rozhodně za cíl snižovat předkládanou práci Barbory Matiašové. Její text považuji za povedený a zajímavý. Osobně pak věřím, že se touto problematikou bude zabývat i v budoucnu a že svou pozornost rozšíří nějakým způsobem i na lidové prostředí obecně. Její závěrečnou práci v každém případě rád doporučuji k úspěšné obhajobě a hodnotím ji jako *výbornou*.

V Praze dne 16. srpna 2011

Jan Randák